

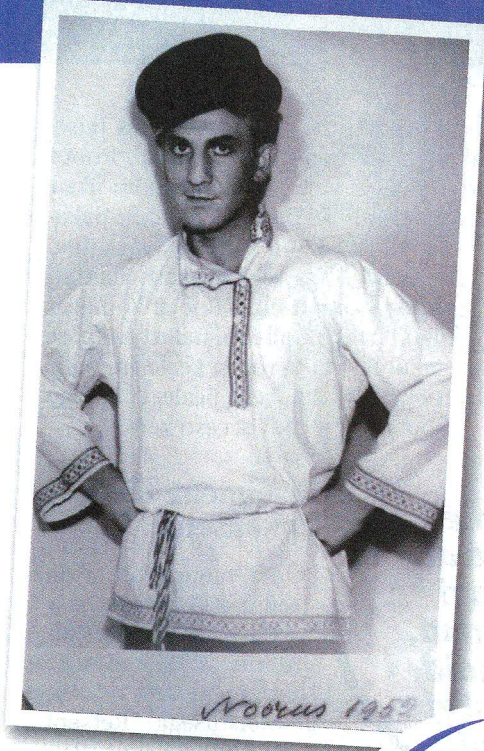
Sõjakoledused viisid Kalju Saarekese tantsu juurde

Vaikselt pühapäeval legendaarse tantsutegelase ja pedagoogi **Kalju Saarekese** kohvikus juttu puhudes avaneb selle 87aastase härra uskumatult kirju minevik, kuhu kuuluvad nii tants kui ka sõda, glamuur ja traagika. Ent väarikale eale vaatamata on Kaljul endiselt plaane, mida enne sajandat sünnipäeva ära teha.

“Täpselt selline Pariisi vabaõhukohviku tüüpi koht,” teeb Kalju kohvikusse jõudes märkuse. “Pariis, Rooma, Peterburi, Viin – need on kohad, mis ühel kultuurist lugupidaval inimesel tuleb tingimata läbi käia, see kõik on nii ilus,” teab ta nooremat vestluskaaslast õpetada. Just reisimine on tantsu kõrvalt Kalju teine kirg. Möödus ju suurem osa tema elust suletud süsteemis, mis ei võimaldanud välismaailmaga kontakteeruda. “Vene-maad sai küll avastatud, kuid need vähesed tuttavad, kes Moskva kaudu ka piiri taha pääsesid, ohkasid alati, kui ilus see kõik on. Kuna minule jäi see toona kättesaamatuks, püüangi praegu nii palju käia ja näha kui võimalik,” seletab Kalju reisikire tagamaid.

Oma meelissuhtpunktina nimetab Kalju Austriat, mida ta on külastanud suisa neljateistkümnel korral. “See on meile kõige lähem nii kultuuriliselt, majanduslikult kui ka looduslikult. Kõige fantastilisem maa, mille kroon on Viin oma aristokraatlikkuses,” seletab ta kirega. Kõik Kalju reisimuljed on üles täheldatud ka raamatutesse, millest viimane ilmus pealkirja all “Maailm on imeline”. Kuigi Kalju on käinud ka Ameerikas ja Kanadas, huvitab teda eeskätt Euroopa ja võib öelda, et kõik soovitud kohad on

ta jõudnud oma elus ka läbi käia. Ent üks väike unistus veel on. Selleks on Nizza ja Vahemere rannik, Monte Carlo ja seal- sed uhkemad kuuror- did. "Ehk jõuab veel enne, kui sada täis saan," ütleb ta muiates ja lisab, et tegelikult oli ta juba lapsepõlvas kõva reisu- mees. "Mäletan, et rääkisin kõigile tut- tavatele, kuidas ma Põrgus käisin. Nüüd ma enam Põrgusse nii naljalt ei kipu," lisab ta naerdes.

Inimkehadest tuleriida tunnistaja

Oma ala korüfee on varem korduvalt öelnud, et jõudis oma glamuuri ja sära täis karjääri juurde juhuse tahtel. Ent pal- jud ei tea, et sellele saatuse kokkumän- gule eelnesid vägagi sünged sündmu- sed. "Minult on alati küsitud, kas vane- mad suunasid teatrisse. Tegelikult mul oli ainult üks vanem, see oli ema. Tema, nagu minagi, ei teadnud tantsust mitte midagi," läheb Kalju jutuga ajas tagasi ja ütleb, et tema esimene plaan oli saada hoopis arstiks. "Et ma Vanemuisesse sat- tusin, oli jumala juhus, aga mitte kuidagi planeeritud ettevõtmine. Sõja lõpul, 15. augustil 1944, mobiliseeriti mind 18aas- tase noorukina Klooga laagrisse õppus- tele. Plaani järgi pidi mind sealt edasi kas Saksamaale või Tšehhi otse rindele saa- detama. Kogu Klooga laagri periood on iseendast kohutav meenutada, 18aasta- sele noorukile oli see äärmiselt süng ja raske aeg."

Klooga perioodi jääbki Kalju elu mur-

depunktiks kujunenud sündmus. "Kui olime kuu aega õppustel olnud, sõitis meile üks rong, mille pealt visati maha hunnik ropse. Algul me muidugi ei tead- nud, mis otstarbeks, aga järgmisel päe- val sai kõik selgeks. Juutide laagrist oli organiseeritud välja salk noori mehi, kes sõjaväelaste valve all Klooga väikse jär- ve äärde viidi. Mäletan, et sakslased ise olid sama ärevuses kui vangid. Kõik toi- mus *rottenführer*'i käsu all. Juudid olid vaevatud ja nälginud, neil puudus igasu- gune vastupanuvõime, mõni küll karjus, enamik leppis vaikides oma saatusega. Nad pandi kümnekonna haaval rivise ja lasti lihtsalt maha. Järgmine rodu tõstis laibad eest ära ja ladus riita, et siis ise nende kohale astuda. Laipade vahele asetati ropsid ja siis pandi riidad põlema.

Seda kõike oma silmaga tunnistas- des võtsime nõuks – meid oli kolm noorukit –, et põge- neme sellest põrgust.

Pagesime metsa, mida looritas tihe suitsuvaip, eemal inimkehadest laotud tuleriit. Klooga jaamast jooksime rongile ja sõitsime Tal- linna poole ning õhtuks jõudsim Pääskülla. Tal- linnas pommitasid aga täp- selt sel ajal nõukogude väed. Jär- vele jõudes sõitsid meile vastu vene tan- kid, nii et pidime – saksa mundri kand- jad, nagu olime – uuesti metsa pagema. Mööda metsa- ja kõrvalteid liigeldes, peatudes ettejuhtuvates taludes ja maha- jäetud küünides, jõudsin kahe nädala- ga jalgsi Tartusse, oma kodulinna. Aga kodu enam ei olnud, samuti mitte kedagi

omastest; maja oli põlenud, vend oli sõja- väes, ema oli haiglatöölisena evakueeri- tud koos ülejäänud kollektiiviga. Istusin lihtsalt majaesisele kivitrepile ja mõtle- sin, kust süüa saada ja riideid hankida, kus magada. Külma sügisöö oli ja minul, 18aastasel noorukil, oli viimasest peatus- paigast Elvast 30 kilomeetrit jalgsi maha käidud. Seal trepil istudes tabas mind kõige suurem tühjustunne, meelehei- de ja lootusetus, mida ma kunagi tund- nud olen, see kõik on mul siiani täpselt mees. Nii ma lihtsalt tõusin ja hakkasin mööda linna kõmpima, teadmata isegi kuhu, kuni ühtäkki jalad justkui iseene- sest viisid mind Vanemuise uksest sisse, saksa teatrisse. Seal võeti mind lahkes- ti vastu ja anti kõik eluks vajalik. See oli saatuse sõrm, mis mind sinna suunas."

Tantsijaks jumala armust

Kohanemine uues keskkonnas toimus kiiresti. Aastake läks aega, et end möö- dunud sündmustest turgutada, kuid samas jäid selle aasta sisse ka intensiiv- sed treeningud ja pühendumine balleti- õpingutele. "Vanemuises oli tol ajal tant- sijaid hädasti tarvis. Mehi ei olnud ju sõja tõttu kuskilt võtta," meenutab Kalju. "Mind hakati õpetama ja leiti, et eeldusi on, kuigi esimesed paar kuud sain kõi- ge madalamat palka." Juba aasta pärast esmakordset tutvust balletiga kutsuti Kalju Tallinna Estoniasse tööle.

Kui nüüd aastakümneid hiljem Kal- jult küsida, kas selline asjade käik oli pelk juhuse tahe või usub ta ka mingi kõrge- ma jõu olemasolu, nendib härra Saareke: "Eks mingi ettemääratus inimese jaoks on olemas. Seadsin oma sammud Vane- ▶

Kodu enam ei olnud, maja oli põlenud ja ema evakueeritud.

Variateegrupiga Golden Lady aastal 1995

Endiselt šiki härra lemmikpeakatted on kaabud, mida ta ka kogub.

Loo – kõik olid tegevad mõnes teises ametis, kui neil üldse tööd oli. Rootsi laval neid ei vajatud, ainult mõni üksik juhtum. Näiteks Benno Hansenile pakuti seal kohta. Ta oli andekas, väga ilusa häälega bass, aga väga kehva iseloomuga mees, loomult ülbe. Rootsi kuningas isiklikult pakkus talle võimalust teatrisse saada juhul, kui ta rootsi keele ära õpib. Hansen aga vastas selle peale, et õppigu Rootsi kuningas ära eesti keel.”

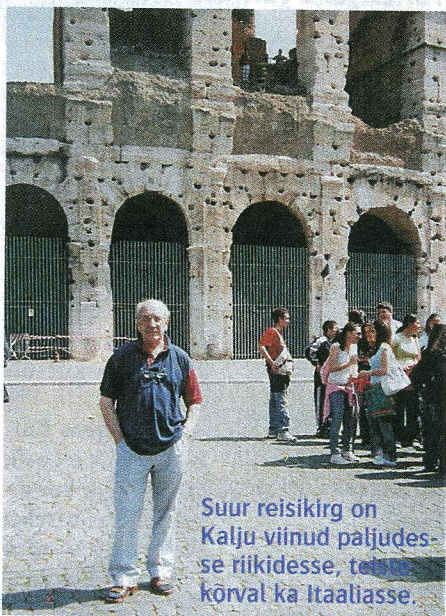
Pidime end laval kuidagi õigustama, õpetajaid tol ajal ei olnud.

Hea inimene tänu abikaasale

Oma vanuse kohta on Kalju erakordselt heas vormis ja eluterve inimene, kes mõistab huumorit ning on selge mõistusega. “Retsept on füüsiline tegevus. Palju kordi on mulle öeldud, et näen oma ea kohta parem välja. Liikuvus on siiani olemas. Varietee- numbrite taastamisel kasutatakse minu teeneid, näitan noortele õigeid liikumisi ette,” selgitab Kalju.

Kes Kaljut isiklikult tunnevad, võivad kinnitada, et tegemist on väga abivalmis inimesega. Vastutasuks on Kalju ellu sattunud inimesed, kes säästsid teda n-ö liigest kolkisaamisest. “Eks ma olen lihtsalt maha raputanud need inimesed, kes mulle huvi ei paku,” selgitab ta ja jõuab jutuga oma manalatele läinud abikaasa juurde. “Peamine tugi on olnud ikkagi abikaasast, kes oli väga mõistev inimene. Olen nalja pärast öelnud, et hakkam talle ka heaks inimeseks. Pärast tema surma, millest on praeguseks möödunud kaks aastat, tunnen suurt tühjust. Olen pärast seda väga palju muutunud, sest me elasime koos ju kaua aastaid ja ega ma pole kunagi varem üksi elanud. Alles nüüd vanas eas esmakordselt.”

Vähem tähtis pole seegi, et Kalju on aru saanud, kes ta on ja kes mitte. “Ma olen endale mõistusega selgeks teinud, et ma ei ole enam see, kes olin nooruses. Ma olen lahti öelnud oma pretensioonidest tuleviku ja teiste inimeste suhtes. Ma ei soovi kelleltki midagi, küll aga püüan aidata teisi nii palju kui suudan,” avab ta oma eluvalemi. Seejuures tunnistab Kalju, et pedagoogi ja kollektiivide juhina on ta harjunud palju nõudma ja inimeste juures nende puudusi märkama. “Kohati ehk virisen liialt tühiastjade pärast,” tunnistab ta. “Suurt rahuldust pakub, kui suudan kellelegi midagi edasi anda. Isegi mitte professionaalses korras, vaid lihtsalt: elukogemust, reisimuljeid, kõige enam aga tantsusamme.”

Suur reisikiri on Kalju viinud paljudesse riikidesse, teiste kõrval ka Itaaliasse.

talvel hulpis üks kass jäätüki peal keset jõge. Kräunus haledalt ja kutsus appi. Keset jõge, väike valge kassipoeg. Mis tast sai, ei tea, võib-olla uppus, ehk keegi päästis ta.”

Artistid ei oska laval käituda

Tuleme aga tänasesse päeva. Kas vana-meistril on endiselt suhe teatri ja tantuga? “Teatris ma suurt ei käi. Enda loodud varietetruppidega ma aeg-ajalt lävin. Olen ka tegev Eesti kutseliste tantsijate liidu juhatause liikmena ja koordineerin Tallinna veterane. Suhtlen palju ka praeguste tantsijatega, esimest korda elus tunnen mingit lugupidamist noorte poolt,” räägib meister liigutatult.

Kalju Saareke on Eesti balleti juures olnud peaaegu selle algusaegadest peale, seetõttu on just temalt paslik küsida, millised on erinevused tema kaasaegsete ja praeguse põlvkonna vahel. “Praegused tantsijad on võimekamad ja tublimad kui meie omal ajal. Aga eks meie püüdsimegi panustada rohkem artistlikkusele, millest praegu jällegi puudus on. Me lihtsalt pidime end laval kuidagi õigustama, õpetajaid tol ajal ju ei olnud, pidime ise hakkama saama, et silma paista,” selgitab ta. “Rääkides tänapäeva estraadilauljatest, häirib kõige enam see, et neil puudub kõige elementaarsem lavaline liikumise- ja käitumisoskus. See paistab kohe välja,” on Kalju kriitiline.

Kalju põlvkonna puhul mängisid suurt rolli poliitilised olud – kõige paremad artistid läksid siitmailt ära, kuna neil puudus võimalus end teostada. Kalju meenutab: “Rootsi kuninglik ooper oli lähim koht, aga seal neid jutule ei võetud. Eedo Karrisoo, Els Vaarman, Ida

muisse poole täiesti instinktiivselt. Mõtet, et seal tööle võiks hakata, mõistagi ei tekkinud, varem ei olnud ma selle valdkonnaga ju kokku puutunud.” Ta lisab aga, et küllap mingi alateadlik või instinktiivne tõmme teatri poole oli temas olemas, ilma et ta ise sellest teadlik oleks olnud. “Oleks see juhuseks olnud, oleks mind sealt varsti minema löödud. Aga kui ma seal juba sees olin, läksin ikkagi kindla peale välja. Mulle ei tulnud hetkekski pähe, et ma ei sobi selle eriala peale.”

Kalju ei salga, et Vanemuises sai ta alul hakkama paljuski tänu sellele, et oli varem kõvasti sporti teinud. “Mäletan, et ujusin tihti külmal ajal Emajões jäätükide vahel või jooksin staadionil, mis meie kodu lähedal oli.”

Ootamatult teeb Kalju kõrvalepoike oma lapsepõlve: “Mul on siiani meeles üks väga kurb lugu. Mäletan, et ükskord